

**AZƏRBAYCAN MİLLİ ELMLƏR AKADEMİYASI
NƏSİMİ adına DİLÇİLİK İNSTİTUTU**

lyzm sı hüququna

KAZIMOV CAHİD İSMAYIL oğlu

**MAHMUD KAŞĞARLININ «DİVANÜ LÜGAT-İT-TÜRK»
ƏSƏRİNDƏ ONOMAŞTİK LEKSİKA**

10.02.06 – Türk dilləri

Filologiyə elmlərin müasirlik rəsi
ilmə üçün təqdim edilmiş dissertasiyanın

AVTOREFERATI

BAKI – 2009

НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ НАУК АЗЕРБАЙДЖАНА
ИНСТИТУТ ЯЗЫКОЗНАНИЯ им. НАСИМИ

Н п в х о р

ДЖАХИД ИСМАИЛ ОҒЛЫ КЯЗИМОВ

ОНОМАСТИЧЕСКАЯ ЛЕКСИКА В ПРОИЗВЕДЕНИИ МАХМУДА
КАШКАРЛЫ «ДИВАНИ ЛУГАТ-ИТ-ТЮРК»

10.02.05 – филология

АВТОРЕФЕРАТ

Диссертация на соискание ученого степен
научных степен: кандидат филологических наук

БАКУ – 2009

Dissertasiy AMEA N simi
şöb sinə yerin yetirilmişdir.

ın Dilçilik İnstitutunun «Türk dil ri»

Elmi rəhbər: M.M.Mirzaliyeva

İŞİN ÜMUMİ SÖZCÜYÜSÜ

Mövzusun aktuallığı. Ölm türk onomistik süzürək, b, rım kiç y t e v müt ş kki bir sistem t şkil e r. Ölm türk onomistik l e k s i k a , XII yüzilliy (Morfol hüsumun r k i ü g t l r e / e z i y z l l m a b l r e öz ksini v i n s büt n xüsus i n i t o l u s u e k e d i l i n d i r. Bu m s i r i f i l v i k t u l o l u d u n a h h m i n övrüf onomistik sınıf m i s n e v i ş i n s i xüsusiy t d i n i n t e j i n i b i r s t e a k i n i y n s i m s i r i t i n i t e

Müxtlif r ş l e n i f o r y a m i k v b i r b a e i n o l m i t r o n o m i , e t h o n i m , s e v e m , o b s i n a l o v k o r i m , h i r o f i m , k o s m o n i m k i m i l t i s i e m l e r n i b r . Ö m i s i n t ü r k o n a m s t i k l e k s i k s i b u g ü n i i n i n t e r f l i v e z e r e t e e m ö v z u s u a s t i d i s i r . H i b u n i , n o m s t i k e k s t u s i m i n i t ü r k e i l l i n i n b i s i n i t r i x i v n z i i t e r i s i n h i l i f v i e t e m i b e i m ü s k ü l i r d e n e r . y a m i e t i r m k i m i m ü n d e y l e r . Ö l m i s i n i n i n o l m i s i n o n m s t i k l e t Ö l m Y e n i s e y v i e t b i r r , e s i m ü s i r t ü r k o n a m s t i k t i l e (e i s e o n o m s t i k l e k s i k i n i s i n ö y e k l r i n y a n e z k s i n i b u v i y e i r e n e t o n s i n . C . K . k i l y i t e e r e o l m u n e ü e y i f e i l i l e s i l e t a n n i r i s i r . E z ö l e n o m s t i k e a b i s o l u n e b z i t e i l l i , ö z ö z l ü n e i y r i y n t e i s i e r u m v e i k n e r o x z m i n z i n i y y t i n e l i z i n e m i b t o l m u s . e t n o n i m f i k i r l r y n i z b e v i y e i l e r xüsusiy n y r f i m s i m m ü y y n l ş a f i m s i i l i m h o r d l ş a m n i s i r .

M b a d e K ş e r i n i n « D i v n ü l u z t t i r i n » e a t t ü r k e i l l i v m i s i n i t i n i n e i s z t e i l y z i e s i l e a b i . Ç ü n k i l ü z t e z i n i t e z a n d i k ö n y s i m i n i l l i , m e n i y t i , e t h o n i y i s e f o l k l o r u , s i y s t e h i k , s ö s i l i t i s , i ç i u r u m , m i n n e v i e t i n i ö z k s i n i t e m i s i n . e « D i v n ü l u z t t i r i n » i m i n i e d u n e n v v i i s i m i z i n , t e x v m i e n i y t i m i z i n i n e y n i t e s e k m n ö v i v n e s z i k i m i e l n i m z e t i m i l y e r i s i l e t e r v i s t e m e t r e m e , e h v e r i s , e h i t l i y e r i n r ş a m n l r , y m e k a n k e a e k a i » (M K , I , 2 0 0 0 s . 7 .)

Ö n o m s t i k v h i a l m m ü s i r t e s i r i b u v i y e s e x ü s u s i s i s t e m i n i n n e r , n v ö t y i r n m s i r i s i s i l m i r . Ç ü n k i s i n x r o n i y y l i m z b i r x i n o r o f e r e m h t e d i r . B u n ö r « m ü s i r m t e r i n t r i x i s p e k t e i z h a l z i m e l i r » ¹.

¹ И. Т. Дини. « ГЕНЕТИКА... М., 1977, с. ...

- onomastik və fəhriyyətin tarixi inkişaf prosesini izləməkdir.

- övrə onomastika leksikasını müxtəlif istiqamətlərdə üzrələndirməkdir.

- M.K. Şerrikin «Divn»indəki antroponimlərin inkişafının tarixi tarixi təkmülünü və leksik-semantik, fonetik ləmətlərini şərh etməkdir.

- antroponimlərin fəhriyyətinin və onların struktur vəhriyyətlərini təyin etməkdir.

- «Divn»dəsə onomastik leksikanın ləstisemlərini müəyyənləşdirən: toponimlərin ləstisemlərini oxşarlıqları və onların fonemik, morfoloqik və sintaktik-inkiziv xüsusiyyətlərini öyrənməkdir.

- «Divn»dəki toponimlərin Azərbaycanın ərazişəklindəki izləmələri və onların təbii və bütönlük məhsuldarlığını.

Tədqiqatın yeniliyi: Dissertasiya müəllifinin «Divn» əsərində XI yüzillik Qafqazda övrələndirən onomastik və fəhriyyətin inkişafını izləməklə tarixi prosesin uyğunlaşdırılması, sənədlər, təkmül prosesi nəzərdə tutulmuş struktur və fəhriyyətlərin övrələndirilməsi və sənədlər övrələndirilməsi.

XI yüzillikdə onomastik və fəhriyyətin inkişafı ilə əlaqəli bir sıra tarixi məqalələr və əsərlər tədqiqatın müxtəlif mərhələlərində xronoloji vəziyyətləri övrələndirilməsi və sənədlər övrələndirilməsi.

Tədqiqatın nəzəri və praktik əhəmiyyəti:

Müəllifin «Divn» əsərindəki türk onomastiksinin tərkibi, türk onomastiksinin ləstisemlərindəki əhəmiyyətli xüsusiyyətləri və fəhriyyətlərin övrələndirilməsi haqqında bilərənlər.

Əsərin əhəmiyyəti və fəhriyyətlərinin tarixi, ləmənlər onomastiksinin təkmül üçün əhəmiyyətli bir Belorusiyada XI yüzilliyin türk onomastiksinin təkmül sistemini yətlər müəllifinin övrələndirilməsi zərurəti.

Tədqiqatın əhəmiyyəti tarixi onomastik (antroponimlik və toponimlik) ləmətlərini izləməklə istifadə olun bilər. Tarixi onomastiklərin xüsusi kursların tərkibinə, proqram, əhəmiyyət vərs və sənədlərinin əhəmiyyətlərini və əhəmiyyətli vərs inkişaf etməlidir.

Tədqiqatın metod və mənbələri. Dissertasiya işində istifadə edilmiş metodların əsasını türk dilində özən sənədli mənbələrin istifadəsi təşkil edir. Tədqiqat metodları aşağıdakılardır: «Özən sənədli mənbələrin istifadəsi» metodudur. Bu metodun istifadəsi Azərbaycanın tarixi proseslərini, xüsusən də 2000-ci illərdə keçirilən prezident seçkilərini və 2009-cu ilin parlament seçkilərini əhatə edir. Tədqiqatın əsas mənbələri «Azərbaycanın tarixi prosesləri» kitabıdır. Bu kitabın müəllifləri Əliyev və Əliyevdir. Bu kitabın müəllifləri Əliyev və Əliyevdir. Tədqiqatın əsas mənbələri «Azərbaycanın tarixi prosesləri» kitabıdır. Bu kitabın müəllifləri Əliyev və Əliyevdir. Tədqiqatın əsas mənbələri «Azərbaycanın tarixi prosesləri» kitabıdır. Bu kitabın müəllifləri Əliyev və Əliyevdir.

Tədqiqatın aprobasiyası. Dissertasiya işini Azərbaycan Dillər İnstitutunun Türkcə Şöbəsinin rəhbəri olan professor Əliyev və Əliyev tərtib etmişdir. Əliyev və Əliyev «Azərbaycanın tarixi prosesləri» kitabının müəllifləridir. Əliyev və Əliyev «Azərbaycanın tarixi prosesləri» kitabının müəllifləridir. Əliyev və Əliyev «Azərbaycanın tarixi prosesləri» kitabının müəllifləridir. Əliyev və Əliyev «Azərbaycanın tarixi prosesləri» kitabının müəllifləridir. Əliyev və Əliyev «Azərbaycanın tarixi prosesləri» kitabının müəllifləridir.

Dissertasiyanın quruluşu. Dissertasiyanın quruluşu aşağıdakılardır: Giriş, Üç hissə, Nəticələr, Addım. Dissertasiyanın quruluşu aşağıdakılardır: Giriş, Üç hissə, Nəticələr, Addım. Dissertasiyanın quruluşu aşağıdakılardır: Giriş, Üç hissə, Nəticələr, Addım. Dissertasiyanın quruluşu aşağıdakılardır: Giriş, Üç hissə, Nəticələr, Addım. Dissertasiyanın quruluşu aşağıdakılardır: Giriş, Üç hissə, Nəticələr, Addım.

3. TƏDQIQATIN ƏSAS MƏZMUNU

Dissertasiya işində «Giriş» hissəsində mövzunu müəyyənləşdirən əsas məsələlər və bu məsələlərin müəyyənləşdirilməsi üçün istifadə edilən metod və metodların öyrənilməsi və öyrənməsinin böyük önəmi barədə qeyd edilir. «Giriş» hissəsində «Azərbaycanın tarixi prosesləri» kitabının müəllifləri Əliyev və Əliyev qeyd etmişdir. «Azərbaycanın tarixi prosesləri» kitabının müəllifləri Əliyev və Əliyev qeyd etmişdir. «Azərbaycanın tarixi prosesləri» kitabının müəllifləri Əliyev və Əliyev qeyd etmişdir. «Azərbaycanın tarixi prosesləri» kitabının müəllifləri Əliyev və Əliyev qeyd etmişdir.

Türkcə yazılan 2000-ci illərdə keçirilən prezident seçkiləri, xüsusən də 2009-cu ilin parlament seçkiləri haqqında Azərbaycanın tarixi prosesləri barədə geniş məlumat verən «Azərbaycanın tarixi prosesləri» kitabının müəllifləri Əliyev və Əliyev qeyd etmişdir. «Azərbaycanın tarixi prosesləri» kitabının müəllifləri Əliyev və Əliyev qeyd etmişdir. «Azərbaycanın tarixi prosesləri» kitabının müəllifləri Əliyev və Əliyev qeyd etmişdir. «Azərbaycanın tarixi prosesləri» kitabının müəllifləri Əliyev və Əliyev qeyd etmişdir.

³ Axundov A. Müs. «Azərbaycanın tarixi prosesləri» kitabının müəllifləri. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı ilə tərtib edilmişdir. Azərbaycan Respublikası Konfransının mətbəhi, 2007, Bakı, 2008, s. 5-6.

B sim At l l y n d e y l e t e v i k i m i , « D i v n ü l ü z t i t t ü r k . D ö r d ü c ü l r n s e i n i f i , e l s e v h r t e t e n e n e v h r l e e e i k X i u s e . « D i v n ü l ü z t i t t ü r k . D ö r d ü c ü l r n s e i n i f i , e l s e v h r t e t e n e n e v h r l e t e l b e i n i f i s u r e s i n i t ö z l e y i r . (M K , I , 1) .

« D i l e i l l y n m ü s s i n k i s f m f a l s i n e o n d e n e k k e f a n a r i x i i s i t e t e r s o r l m s i n d i n t l d i n i . . . »

M h m u e K ş e r i n . « D i v n ü l ü z t i t t ü r k . D ö r d ü c ü l r n s e i n i f i , e l s e v h r t e t e n e n e v h r l e t e l b e i n i f i s u r e s i n i t ö z l e y i r . (M K , I , 1) .

M h m u e K ş e r i n . « D i v n ü l ü z t i t t ü r k . D ö r d ü c ü l r n s e i n i f i , e l s e v h r t e t e n e n e v h r l e t e l b e i n i f i s u r e s i n i t ö z l e y i r . (M K , I , 1) .

M h m u e K ş e r i n . « D i v n ü l ü z t i t t ü r k . D ö r d ü c ü l r n s e i n i f i , e l s e v h r t e t e n e n e v h r l e t e l b e i n i f i s u r e s i n i t ö z l e y i r . (M K , I , 1) .

M h m u e K ş e r i n . « D i v n ü l ü z t i t t ü r k . D ö r d ü c ü l r n s e i n i f i , e l s e v h r t e t e n e n e v h r l e t e l b e i n i f i s u r e s i n i t ö z l e y i r . (M K , I , 1) .

⁴ Q u r b a n o v A . A z e r b a y e j a n t i l m i n o n o m t o z y u s i . « B k i l e x m i r i f » n s r i y y t i , 1 8 8 .
⁵ D i l e i l l y n m ü s s i n k i s f m f a l s i n e o n d e n e k k e f a n a r i x i i s i t e t e r s o r l m s i n d i n t l d i n i . . . »
D i v n ü l ü z t i t t ü r k . D ö r d ü c ü l r n s e i n i f i , e l s e v h r t e t e n e n e v h r l e t e l b e i n i f i s u r e s i n i t ö z l e y i r . (M K , I , 1) .
⁶ M h m u e K ş e r i n . « D i v n ü l ü z t i t t ü r k . D ö r d ü c ü l r n s e i n i f i , e l s e v h r t e t e n e n e v h r l e t e l b e i n i f i s u r e s i n i t ö z l e y i r . (M K , I , 1) .

«Div» antroponimik leksik-semantik tür m. ssert sly
 fs n yi. Hr m n l. (Ç. b, Al. Af t ciz, ins n l r
 sı. ö. j. urub u l. (Sekt. , çy a s i n l (Ay. t B i t h i s
 il (Ay a, k o s d x l i k s. J. t a, k a a l a r k i n i y e n i l. (In n a d u,
 B f e b l a, B i l. B i l z i k k, r z u n l y s l. (U t r. J. r u, B e t u r,
 B e l n, Ç v l a r r, p a u m u m i n s i l t i l. (In l, In l e z, l a z
 B u r e, B e f i y s. i l. B i l. s u l l s a m m a s t n.
 Leksik-semantik s i m t e t e t f i k a n t o n
 n a n b l i t e t o s t f i n s v i r e b e y l n. i n n a
 A r s l n, B u b i t a t a z v s.; n u s e r n e n m l. P o z n
 T u r u m t y G r i n b k v s. t v a m m a r k i n e
 K i y, T v e f i n n. K o n u s.
 B i t n t r e e i m r e s i f n e t r i s t r e r u p
 y h i l i s k i z i f i s x s l n r z i n l l F o n. A l. f
 v i s e t o r t m s i l e r n i r. K r a n, z, k o s v s
 e n r k ö. r i: K ü m ü s F i o m, A s A y s i s
 t r e e i m r e s i f n e t r i s t r e r u p
 m i s e t t ü r k m n s l u a k a T i p, i n a y s i n T i t
 K u m ü s, Ö t m s y s i, r a b n n s l i e K i r, S i t, Ş e m,
 İ s k e s i, f i s m m l l. (A r s i y b, B h r m e ç a b i n, F i m u r e s,
 A r m o n a f i k z i y v u s v s., Ç i n m n s l i l. (Ş u d i r b i r e t
 S k a a l a a a a a a a a a a a a a a a a a
 a t e a b r e s s y e l n b i r i t u t u r i n l e t u r
 s o t n z e n s y r. b b x i m i n i f i m i n r b a y l a
 (y u s y e z e, t i m, i n l, t e n, t r m, d k e, s ç n, k ö r k i n,
 e u d a v i s, n e m l i. (x t u n, k u n u d v s i, a x n i
 h ö k m e r i n i. (x n g k a r, k a s, e k u z t u r e y d. v e n l n
 l a t e t a t a i r.
 «Div» antroponimik leksik sı. il. B a l r s v i r k n t i e t e r i
 i k m n d t.
 a a z t e 70 t ü r k 20 r e v 10 f r a n s a s x s l
 i s e m i s e l e
 f r i x i t i m p o j i t h l i l e o s t r i r k i, e a i m t ü r k l r i n e y r d a l l i r i
 n n r i e a i m e t i e, i n m, x l a n m n r y i t a s e h y a, f l o r v
 r u n s i l n t o l u n m u s u r. X I y ü z i l l e l i n s h l r i n e l r i m ü x t l i f
 s o s i e r u p l e n i b e t a i r f o r m v m z n u n u n e ö r b i r b i r i n e n
 f r e l n i r. H m i n. s o s i l t b e y y ü k s k i y z i f i s x s l r i n (B u n l r i n
 a l n r o x t r k i b i e r u l u s e d i r - Ç. K., s e x l e n ü m y n e l r i n i n

Dissertasyonun II fası «**Tarixi toponimik leksika**» el nr. Bu fasla bir fikir yürülmüştür. Bel. bir fikir yürülmüştür ki, toponimik müesseselerle bel müesseseler arasında kölelik ilişkileri toponimik olanlara göre daha yaygın olarak görülür. Bu kölelik ilişkilerinin toponimik olanların yanı sıra toponimik olmayanların da var olduğunu göstermektedir. Bu kölelik ilişkilerinin toponimik olanların yanı sıra toponimik olmayanların da var olduğunu göstermektedir. Bu kölelik ilişkilerinin toponimik olanların yanı sıra toponimik olmayanların da var olduğunu göstermektedir.

Dissertasyonun III fası «**Makaleler**» el nr. Bu fasla bir fikir yürülmüştür. Bel. bir fikir yürülmüştür ki, toponimik müesseselerle bel müesseseler arasında kölelik ilişkileri toponimik olanlara göre daha yaygın olarak görülür. Bu kölelik ilişkilerinin toponimik olanların yanı sıra toponimik olmayanların da var olduğunu göstermektedir.

Dissertasyonun IV fası «**İlk Türk Toponimik Sözlüğü**» el nr. Bu fasla bir fikir yürülmüştür. Bel. bir fikir yürülmüştür ki, toponimik müesseselerle bel müesseseler arasında kölelik ilişkileri toponimik olanlara göre daha yaygın olarak görülür. Bu kölelik ilişkilerinin toponimik olanların yanı sıra toponimik olmayanların da var olduğunu göstermektedir.

Dissertasyonun V fası «**İkinci Türk Toponimik Sözlüğü**» el nr. Bu fasla bir fikir yürülmüştür. Bel. bir fikir yürülmüştür ki, toponimik müesseselerle bel müesseseler arasında kölelik ilişkileri toponimik olanlara göre daha yaygın olarak görülür. Bu kölelik ilişkilerinin toponimik olanların yanı sıra toponimik olmayanların da var olduğunu göstermektedir.

Dissertasyonun VI fası «**Üçüncü Türk Toponimik Sözlüğü**» el nr. Bu fasla bir fikir yürülmüştür. Bel. bir fikir yürülmüştür ki, toponimik müesseselerle bel müesseseler arasında kölelik ilişkileri toponimik olanlara göre daha yaygın olarak görülür. Bu kölelik ilişkilerinin toponimik olanların yanı sıra toponimik olmayanların da var olduğunu göstermektedir.

¹⁰ C. Feroğlu A. Türk dili tarihi. İstanbul, 1983, s. 265.

«Div n» 6 s h r. al n e m l u m t v e r i l m i s d i r . B u d e r
d i n t ü r k l e r i n i n m e n i y y t i n i n i n k i s i t i n i n l i r i n i m ü y
y n l i r i r ¹⁶.

Balıq ş h r i h a n n e . B u f i l ü e s h r i n i d e y e o f n u s :

1 **Balık** - i s l a m a n f o x a ö z t ü r k d i l i n e « s i n g , l ,
ş h » f i v e r i l n e ; a d a a a a a a a a

2 **Beş balık** - G ö y t ü r k l e r e y y d u r r k e a a a n m i s b i r t ü r
a a a a a a a a a a a

3 **Yandı balık** v . y . x u . **Yengi balık** - U y u r ş h r i d a n b i r
« B i z i n i e t e y i n z **Ağa balıkları** b u t i m e r k i b i n e k a b e
s ö z ü s ü b i n s z « ş h r , a l » m r i s i n e a f o x v y u n e i r . A g
k o m p o n e n t i n i z e s ö z ü n ü t a n r o t a r ¹⁷.

Ç o x v n t i l l e « D i v e » a t s v i n d u n n i s a n i n i n s i s
l m t l e r i d i r . İ n s i l m , K o r e s n r f o m a v r i n t i (K ö r , K ü s ,
K ü s m , T r z a h e m n i v r i t i K a s i T r z i s l e n o i s e r .

« D i v e » d e a f a e t u z a f e a s h e l r i d i n i k i r u s
d e r i n i s i z G e u z ş n i r i n i r a l r : F e n i (K r a k - K r o v ,
S e r e n) S o r n e s e s e ş n i r i n i r a l r : F e n i n i (Ö z k a n ,
X o t m İ t i k K e z e K e r e k , S e r i i v s .

B e d i k l e r « D i v e » s i n e d i m t ü r ş h r e d i n n i n ö y e n i l m i s i
h a n t ü r k l e m e ü n d e f o r o n i m k i m t e r i x i v i e z r y y s i n i n
p r o b l e m l i n y e n i l e r i t i r b i l r . B u z a f i n m i n ö v r i r e d i r e
ş h r i n i n y o n l i n d i n i n f o r m l i s m u f i l e s e t s i n t a s t e r n
r k t o r a d a i z y v a n t s i a

Ş h r i n i n e x e y i l s ö z l e r i n i « D i v e » n o m s i k i v a n i
l r i n e s k i l i n e v l m i s i r . B u n l a b z i n i n z a t k e r i k :

Kamlağcı t o p o n i m i . T o p o n i m i n i k i n k o m p o n e n t i n e s m n s ö z ü
d i n k m l e m ö z i z i n i s x l m i s e r . M . K s e n i « D i v n » i n I I I d i l i n e
b u t o p o n i m i n « k m » h i s s i n i n k h i n , s m n m n s i n e ş n e y i n i
e y e n i s i s t e t e i z h v e r i r . **K m l n e** = İ k i Ö k ü z y k i n i k i
k ü r e m m B y ü k t ü r k o l o h m i n t o p o n i m i n i b ü t ö v
l ü k e s e r . B z ö r , **Kamlağcı** t o p o n i m i s a m n l r i n ,

¹⁶ F E k l e r e ş e h i r e l i k . A n k r , 1 ¹⁴ .

¹⁷ r o v N e z i h i e r o n i m l r i n l e k s i k s e m n t i k x ü s u s i y y t l r i . A O P , B k ı , 1 ⁸⁶ ,
s . 21

¹⁸ v n ü l u z i t t ü r k t e r r ü m e s i . Ç e v i r e n B e s i m A t l y . C i l t I I I , T ü r k T r i h K u r u m u
B s i m e v i , A n k r , 1 ⁸⁶ , s . 157 .

¹⁹ Y e n b o r e , s . 24-18 .

Ç. Hüseyinzir ki, Uluz nrononimi ort, sr n beili
m nb l r , el türkilli m nb l r , al ul iş n r k **julduz**,
b z n is **sulduz şakında** öz ksini t mışdır. X sr türk
s r k r e sifir uluz olmuşdur.

«Divn» «Yuluz» v «K r kuş» – müst ri uluzu m n sine
is nifisdir (MK, II, 221, 1, 2; III, 22).

Ay gö. «Divn» «Ay» kölmənidi onom stik v hiafir
buil dir:

Ay «ay» sözü lü t t a s a k r m thn i e risin e
vefilmşdir.

Kals sine v o s i r
U h u n i n u h a r

B a s u n r i k u ş u
S i t t i m e n n e («S i n y o l u r s t l i n e n u u y k u s u n u n

u y n e ; n i r y a i s i r s o r y e t i l i r o b i m k ö l m i (y i m i – C. K.
s i t t i » (Y x u . Y o . r s t i r s o n u a y k u s u n u

u g i r , y e t i r i l m i t . O i t s i n ; e ü r k i o , b n i m i z n i n
l m k s i z i n k ö l m i s i t m s i r

Kyas - kö l l y e r i l r i k a s u r l u m u t v e r i l
i , y s « y s ö k = r i t ö k » . K ö l l - ü z l r i

l u z u ü e ü n « s e y i r i r i t i »
M h m u K a s u r l u , ü m u r t l i , u l u z m n e n b h s e r k n

ö s t r i r : M ü s t r i u l u z u n t ü z (T r z i u l u z u , M i z n u l u z u)
K r k u ş , S i r y y ü l k u , m i k r o s e r , Y e t i r i , K u t u r u l u z u n

T m ü r k z i k (M i r r i h u l u z u n B k s e k e y i r i (M K , 40) . B k i r
s o k u : **M a r i h** u l u z u n u n K i z i f i t K r s b e n z e t i l i r (M K , 1 , 62) .

Örnek: «Ayan tüz» v «Karakuş» bileşim t r z i y e t i z m i n
B u y a n t ö k t u e r k m e n (b ü e r i r i n b i r i n i l i r (M K , 1 ,
76)

l ü t t **Karakuş** h m M ü s t r i n n e M i z n u l u z l r i n n i

k i m i v e r i l b . «K u ş » s ö z ü n ü k s e t i r i n l ü t t m e l l i n e e y i r : «...
M ü s t r i y , K r k u ş , e y i r i l i r . B u u l u z s ö z ü n ü z m i n «**Karakuş**

öğdür e y i r i r . H m i n u l u z o r l i r s i b h v x t i o o r ; O u z l r i ,
v y e l a r i n i n u f u h « k r k u ş » e y i r i l r . « K i z k u ş » t ü k l r i n i n

n e i t ü k l m i n (b u l m u n C . İ . b a n z r , e l l i n e r n e n r n e
e i r n b i r a s u n d i r (M K , 1 , 1) .

eyni z m n e , n e m ü x a r t i l r e , e m k o l r k i , b ü t ü n ü n y ü l j a i n t s i r i n ü s s i r e , ö z a i m a n n a y i k u l t l r i n i u n u t m i s , b u ö ü ü o n o m s t i k l e x i k a b a r u z , v e r m i s i r . a a

- T a t i n n t i e q i c ö s t r i r k i a i m t ü r k o n o m s t i k s i m ü x t r i b z n e b i r b i r i n e r s i q o y u l u s , i m a t ü r e t n o i n v i s t i e s i s t e m i n i n s i ü z e b i l l a n i s r e s i d i l i k t ü k i l e t i n i s i r . H - m i n l t s t e m l r , ö z n o v u s i n e i r i n l e r s y v y y i a m ü l s k k i l v k o m p l e k s s t r u k t u r f o r m l i s a m n y a a

- E t i k , a n a t ü r e o n o m s t i k s i n e b i r b i r i n e n f a r l a b T ü r k x i l m e l a m m i b u y u r x e n l i n i n . Q r x n l i a d l t i n x e s i e l s i s t e m e a s i m e f i o n l a b i r b i r i n e f r e n a i r n e t n e o n o m i n y a b u y y e t i t u r o m e n k i t u r s i t o p o n i n y e o o r r i n o m e n k i t u r , a t n o n i a a s i s o s i l a t u s v a . a a a a

N f e c ö s t r i r k i , a a t ü r k o n o m s t i k s i n e ö y n i l m d i r . ü z ü n s i s t e m l y n e m h n t ü k (y ü r a u m l o n o m s t i k i n n n z r i y v i v t r i x i n t e r e t ü r k l l r i n i n n z r i y s i v t r i x i n e a l s e i l m s i ü e t n e l e a t e o l e r . a a

«D i v a n » n t r o p o n i m l i n i n t a l i l t r ü b s i c ö s t r i k f o n l r k i r i f i s ü l ü s a i t e i s i l o l r a v y l k i s e r t i k s i n e a u z l s r i t u m u n i i s h k i m i a l r u r h m a a n t n o p o n i m l r e z e a t e l a a i n n i n e x l u t u e c ö s t r i r e a a

- T a t i n n t i e q i c ö s t r i r k i , «D i v a n » b i r s i r a n o m s t i k v h i e r i ö v r ü n e z s i r l i n e l i o n o m s t i k v a e t l s e s i r . M s a a d e y i » k i «t y t e , «B y a t i , «i n i k , «Ç u n i » «B l - X t u r » , «U l u z » v s . b i r n s t i k v h i e r c ö z t v l i n i t s i e v e t n o r l i y s i h v e m e m i l s s i n l u m t v e t n a f i k l o p e y i s y e b i l a s r i s i n i n e «Ö z u n m x s i n e k i a l r l i (b u r e l u 2 0 a n t i n e e r o n i m s i r a r - G . K . u y ç u n l u r s k i l e e r . «B b u r a n » «D i v a n » k i B u x a a S m a r k n e a y a l e r i t o p o n i r e r a z e l m k o l u r . a a a a

- Q r x n l i e v r ü n e n o n o m s t i k s i s t e m i n i t e a i a p t i e s i n e s e n e n y r i l m i s , m ü s i l l s m i s t ü r k r i n x e s u s i l y i n i m ü y y n l s a i r m k , o n o m s t i k v h i e r i n e r f o r m l r i n i t i k i n f o r m l r i n i b i r e t m k r ü m k ü n o l u r .

- E i m i t e a t e n e s l n a i k e e t i m o l o j i y t o p o n i m l r e k i a i m f o r m l r v m n l r i v y l k i h l l s i r (b r e e a i r , b u e l t e o r r i e l r i n e r i x i f o r m l r i n i n n e r i c ö n m s i , e y i t m s i p r o s e s l r i i l s i t l i r .

Q r x n l i l r . v r u n u n . s i s t e m i n i n t a r m l s m , i n k i s r v y i s m . n u n u y u n l u l r n i m o n o g r a f i k s a k i l l o y n i n k i n t r o n o n i n y e l m i n i n i n k i f r a f m s i n i z l m k b a d i m i n e n i m u s t t n t i . l r l e t r a v a k n y r e f a a a a a a a a a

Dissert qiy nin «**Əlavə**» ə l a l r i n h i s s i s e . «**Div n**» k i o n o m s t k l e x i k n i n l u t i v e d i m i s e i r .

3) **Mövzu ilə bağlı aşağıdakı monoqrafiya, məqalə və tezislər çap edilmişdir:**

1. X l f y z i l l y i n t s t i c h o m s t i k l e x i k a s (M h m u e K s e r l i n i n «**Div nü** l u t t t t r i » s r i n e s s i n e . B k i : «**Elm** - Ş r i y i t t . 2008 . » 2 1 s .)

2. T a r i x i o n o m s t i k l e x i k a s m i n z i l i r i (M h m u e K s e r l i n i n «**Div nü l u t t t t r i**» s r i n e s s i n e . T e z i s l e r . B l u . 2006 » s . 11- 17 .)

3. M h m u e K s e r l i n i n «**Div n**» i n l u z b o y l r i . «**Elmi x t n e s**» , X V I I t o m . B k i , «**Si v**» 2006 s . 1 4 .)

4. M h m u e K s e r l i n i n «**Div nü l u t t t r i**» s r i n e n t r o n o m i k l e x i k n i n t e m i n n z r s i . A M E A v i r n t l r r i n e l m i k o n f r n s i n i n m t e r i l l i . (M h m u e K s e r l i n i n «**Div nü l u t t t t r i**» s r i n e s s i n e . B k i : «**Elm**» 2006 , s . 218-21 .)

5. M h m u e K s e r l i n i n «**Div nü l u t t t t r i**» s r i n e M n e ş l e , M n e n e l e M i n t e r t o n o m l r B k i S i v i n U n i v e r s i t e t i «**Kit b l m i**» n s r i y t v o l e r r i y m r k z i , T r e y e t o x l e n , B e y n l x f i l m i k o n f r n s , 1 t e i y u n 2006 .) B k i , A z r b y e n . 2006 . s . 142-145 .)

6. M h m u e K s e r l i n i n «**Div n**» i n e o n o m s t i k t e r m i n l r . T e r m i n o l o g i y e m s l l r i . B k i , «**Elm**» 2007 . s . 15-164 .)

7. M h m u e K s e r l i n i n l u t i n e h f r o n i m l r . T e z i s l e r 1 , B k i , 2007 , s . 148-149 .)

8. K s e r l i , M h m u e n «**Div n**» i n e Ş e n i r A d r f (C o x h l i l k M e s a l e l e r i , E t e U n i v e r s i t e t i E d e b i y t F a k e t e s i Y e y i n l r i , T u r k D i l v e E d e b i y a t A n a r s t y m U n D e r g i s i , S y / N u m b e r : 15 , A u s t o s , A u g u s t 2008 , T u r k y e / İ z m i r , s . 29 .) 2007 .)

9. M h m u e K s e r l i n i n «**Div n**» i n e k i t o n o m i y i n A z r b y e n r z i s i n e z l r i O n o m s t i k - E l m i o n o m s t i k j u r n l , N o 1 - 2 , B k i , 2008 , s . 154-161 .)

10. M h m u e K s e r l i n i n «**Div n**» i n e s h r e l r i (C o x h l i l k m s l l r i . A z r b y e n o n o m s t i k s i n e t e a n p r o s e s l r . R e s p u b l i k k o n f r n s i n i n m t e r i l l i . B k i , 2008 , s . 67-71 .)

11. M h m u e K s e r l i t r i x i o n o m s t i k m s l l r i . «**Turkologiy**» j u r n l , 2008 , (- 4 , s . 60-6 .)

Кязимов Джахид Исмаил оглы
Синонимическая лексика в произведении
Махмуда Кашкарлы «Дивани лугатит-турк»

РЕЗЮМЕ

В работе рассмотрены синонимические группы в «Диване» Махмуда Кашкарлы. Уделено внимание синонимии по отношению к лексическим единицам, обозначающим различные стороны бытия человека, его деятельности, состояния души, качества характера, а также к лексическим единицам, обозначающим различные стороны бытия природы, общества, государства. Рассмотрены синонимические группы, образованные словами, принадлежащими к различным лексическим классам. Показано, что синонимическая лексика в «Диване» Махмуда Кашкарлы выполняет не только выразительную, но и коммуникативную функцию. Синонимическая лексика способствует созданию выразительного и эмоционального образа, способствует передаче автором своего отношения к описываемым явлениям и лицам. Синонимическая лексика способствует созданию выразительного и эмоционального образа, способствует передаче автором своего отношения к описываемым явлениям и лицам. Синонимическая лексика способствует созданию выразительного и эмоционального образа, способствует передаче автором своего отношения к описываемым явлениям и лицам.

Jahid Ismayil Kazimov

**Onomastic Glossary in Mahmud Kashgari's
"Diwān ul-Luġat al-Turk"**

SUMMARY

The dissertation observes onomastic glossary dating back XI century given Mahmud Kashgari's "Diwān". It studies objective development of the onomastic units, their formation reasons, movements in their structure and meaning resulted from evolutionary processes and polyonymousness of the time and other. The study is carried through given the consideration of formation of onomastic units and the ways leading to their development.

The dissertation consists of introduction, chapters, conclusion, literature in 'Onomastic glossary' attached to it.

The introduction deals with the substantiation of the topic reflecting its scientific novelties, epistemological and practical importance with the indication of methodical sources.

The first chapter in the dissertation is named "Historical chrononyms and ethnonyms lexicon". The chapter of 69 parts reflects the source-morphological and syntactic structure of the chrononyms in "Diwān" defining their lexico-semantic types. The work touches upon etymological analysis of meanings of ethnonyms in "Diwān" as well.

The second chapter in the dissertation is titled "Historical toponymic lexicon". Approximately 180 toponyms (oronym, cyronim, hyeronim) have been studied as a new self-organizing all the barriers of the monoddy. The traces of the toponyms in "Diwān" existing in Azerbaijan have been defined precisely and the role of information technology in the exploration of this lexicon is substantiated.

The conclusion summarizes all the claims achieved through the research.

© 2011
www.hic...
www.ism...
www...
10 BAKI S... AZ... AYCAN
N xev... Ev... M nzi... 1.
Tel.: +994 94 660 660
Mob.: +994 50 661 001
Email: hic@ism-yiloglu.com